יעל נחשון

"בני אבשלום" - ביטויי שכול במקרא

מהלך השיעור (מצ"ב דף מקורות):
המלה 'שכול' בהקשר של אובדן ומוות של בן מופיע במספר מקומות במקרא:
שמואל לא, ג: "כאשר שכלה נשים חרבך כן **תשכל** מנשים אמך"
עצת חושי הארכי: דוד הוא כדוב **שכול** בשדה.
אלישע: הארץ **משכלת**
יעקב לבניו: "אותי **שכלתם** היום. יוסף איננו ושמעון איננו...".
בעברית המודרנית השורש הזה נקשר באופן בלעדי עם מוות של חיילי צה"ל או נפגעי פעולות איבה.
יש הרבה דרכים להתמודד עם שכול.
האם אתם מכירים משפחות שכולות? מכירים דרכי התמודדות?
הנצחה סטטית: אנדרטאות, מצפורי זיכרון, ספסלים, גני זיכרון, חדר בבית שלא נגעו בו.
זיכרון אקטיבי: אזכרה, אירועים לזכר – למשל: מירוץ הלפיד, טורניר ספורט, עמותה.
מצד אחד זיכרון למת (קשר למשהו שאהב או עסק בו) ומצד שני מפעל חי שמביא טוב לעולם. תיקון עולם. ויש גם משפחות שלמרבה הצער לא קמות מהאבל.

נבחן במקרא מספר דרכים במקרא להתמודדות עם השכול:

1. **שתיקה** – "וידום אהרון".
התכנסות פנימה. אולי שתיקה רועמת. התעלמות בוטה מאלוהים, מדברי משה. האם יש כאן התרסה שקטה או פשוט צורך לעכל רגע. אין מילים נוכח האובדן.
אסור לאהרון ולבניו להתאבל. העם יתאבל עבורם. מקל אך גם מקשה.

2. **אמונה** – היאחזות באל, השלמה ונחמה בדת – איוב "ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך". איוב מקבל מיד את האסון הכבד שניחת עליו. משלים אתו וממשיך לברך את האל. יוצר הרחקה מסויימת – נתן לקח. התייחסות לילדים כאל פיקדון. משהו שהיה לו לא משהו שלו שהוא חלק ממנו.

3. **שקיעה באבל** – יעקב "וימאן להינחם". סירוב מכוון, מודע לקום מהאבל. יעקב מאבד טעם לחיים. היה מעדיף למות. לא רואה יותר אף אחד ממשפחתו. החיים נגמרו. הוא כן חי כמובן, מדבר ומתפקד אך הוא שרוי באבל מתמיד. יעקב מאשים את האחים שהפכו אותו לאב שכול (פרק מ"ב). הוא שב לחיים רק כשהוא שומע שיוסף חי. "ותחי רוח יעקב אביהם" (פרק מ"ה). אפשר להביא כאן גם את תגובת דוד למות אבשלום: "מי יתן מותי אני תחתיך". משפט שהרבה הורים שכולים יכולים להזדהות איתו.

4. **שירה** – קינת דוד. השירה כצורת התמודדות. ביטוי להלכי הנפש. שיתוף של הציבור באבל הפרטי. בקינת דוד חוברים יחד הלאומי והפרטי. "איך נפלו גיבורים יהונתן על במותיך חלל". לכל אחד היהונתן שלו. אתה מזדהה ברמה הלאומית וברמה האישית. ההתמודדות עם השכול שואבת כוח שהאבל הלאומי. מדינה שלמה זוכרת אתך, מרכינה ראש, עושה טקסים, צפירה. זה נותן כוח גם משום שיש למוות משמעות וגם משום שיש חיבוק של הקהילה הרחבה- עם, מדינה.

ראינו מספר דרכי התמודדות במקרא ואני מקווה מאוד שנדע השנה על אף כל המחלוקות להמשיך ולתת את התמיכה של שכול ששותפה בו מדינה שלמה. את הנחמה שיש בתחושת האחדות והרעות בעם.

יעל נחשון

"בני אבשלום" – התמודדות עם שכול במקרא

תגובת אהרון על מות שני בניו - ויקרא י':

א וַיִּקְחוּ בְּנֵי-אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ, וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ, וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ, קְטֹרֶת; וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה, אֵשׁ זָרָה--אֲשֶׁר לֹא צִוָּה, אֹתָם. ב וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה, וַתֹּאכַל אוֹתָם; וַיָּמֻתוּ, לִפְנֵי יְהוָה. ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן, הוּא אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ, וְעַל-פְּנֵי כָל-הָעָם, אֶכָּבֵד; וַיִּדֹּם, אַהֲרֹן.

איוב על מות עשרת ילדיו – איוב א':

עַד זֶה מְדַבֵּר, וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר: בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן, בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר. יט וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר, וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת, וַיִּפֹּל עַל-הַנְּעָרִים, וַיָּמוּתוּ; וָאִמָּלְטָה רַק-אֲנִי לְבַדִּי, לְהַגִּיד לָךְ. כ וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת-מְעִלוֹ, וַיָּגָז אֶת-רֹאשׁוֹ; וַיִּפֹּל אַרְצָה, וַיִּשְׁתָּחוּ. כא וַיֹּאמֶר עָרֹם יָצָתִי מִבֶּטֶן אִמִּי, וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה--יְהוָה נָתַן, וַיהוָה לָקָח; יְהִי שֵׁם יְהוָה, מְבֹרָךְ.

יעקב מתאבל על יוסף בנו – בראשית ל"ז:

וַיִּקְחוּ, אֶת-כְּתֹנֶת יוֹסֵף; וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים, וַיִּטְבְּלוּ אֶת-הַכְּתֹנֶת בַּדָּם. לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת-כְּתֹנֶת הַפַּסִּים, וַיָּבִיאוּ אֶל-אֲבִיהֶם, וַיֹּאמְרוּ, זֹאת מָצָאנוּ: הַכֶּר-נָא, הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא--אִם-לֹא. לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי, חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ; טָרֹף טֹרַף, יוֹסֵף. לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו, וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו; וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ, יָמִים רַבִּים. לה וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ, וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם, וַיֹּאמֶר, כִּי-אֵרֵד אֶל-בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה; וַיִּבְךְּ אֹתוֹ, אָבִיו.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם: יוֹסֵף אֵינֶנּוּ, וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ, וְאֶת-בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ, עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה (בראשית מ"ב)

דוד מקונן על בנו אבשלום - שמואל ב', י"ט:

א וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל-עֲלִיַּת הַשַּׁעַר--וַיֵּבְךְּ; וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי אַבְשָׁלוֹם, מִי-יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ, אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי. ב וַיֻּגַּד, לְיוֹאָב: הִנֵּה הַמֶּלֶךְ בֹּכֶה וַיִּתְאַבֵּל, עַל-אַבְשָׁלוֹם. ג וַתְּהִי הַתְּשׁוּעָה בַּיּוֹם הַהוּא, לְאֵבֶל--לְכָל-הָעָם: כִּי-שָׁמַע הָעָם, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ, עַל-בְּנוֹ. ד וַיִּתְגַּנֵּב הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא, לָבוֹא הָעִיר: כַּאֲשֶׁר יִתְגַּנֵּב, הָעָם הַנִּכְלָמִים--בְּנוּסָם, בַּמִּלְחָמָה. ה וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת-פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל: בְּנִי, אַבְשָׁלוֹם, אַבְשָׁלוֹם, בְּנִי בְנִי.

קינת דוד על שאול ויהונתן - שמואל ב', א':

יז וַיְקֹנֵן דָּוִד, אֶת-הַקִּינָה הַזֹּאת, עַל-שָׁאוּל, וְעַל-יְהוֹנָתָן בְּנוֹ. יח וַיֹּאמֶר, לְלַמֵּד בְּנֵי-יְהוּדָה קָשֶׁת, הִנֵּה כְתוּבָה, עַל-סֵפֶר הַיָּשָׁר. יט הַצְּבִי, יִשְׂרָאֵל, עַל-בָּמוֹתֶיךָ, חָלָל: אֵיךְ, נָפְלוּ גִבּוֹרִים. כ אַל-תַּגִּידוּ בְגַת, אַל-תְּבַשְּׂרוּ בְּחוּצוֹת אַשְׁקְלוֹן: פֶּן-תִּשְׂמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים, פֶּן-תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעֲרֵלִים. כא הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ,

אַל-טַל וְאַל-מָטָר עֲלֵיכֶם--וּשְׂדֵי תְרוּמֹת: כִּי שָׁם נִגְעַל, מָגֵן גִּבּוֹרִים--מָגֵן שָׁאוּל, בְּלִי מָשִׁיחַ בַּשָּׁמֶן. כב מִדַּם חֲלָלִים, מֵחֶלֶב גִּבּוֹרִים--קֶשֶׁת יְהוֹנָתָן, לֹא נָשׁוֹג אָחוֹר; וְחֶרֶב שָׁאוּל, לֹא תָשׁוּב רֵיקָם. כג שָׁאוּל וְיהוֹנָתָן, הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִם בְּחַיֵּיהֶם, וּבְמוֹתָם, לֹא נִפְרָדוּ; מִנְּשָׁרִים קַלּוּ, מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. כד בְּנוֹת, יִשְׂרָאֵל--אֶל-שָׁאוּל, בְּכֶינָה; הַמַּלְבִּשְׁכֶם שָׁנִי, עִם-עֲדָנִים, הַמַּעֲלֶה עֲדִי זָהָב, עַל לְבוּשְׁכֶן. כה אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים, בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה--יְהוֹנָתָן, עַל-בָּמוֹתֶיךָ חָלָל. כו צַר-לִי עָלֶיךָ, אָחִי יְהוֹנָתָן--נָעַמְתָּ לִי, מְאֹד; נִפְלְאַתָה אַהֲבָתְךָ לִי, מֵאַהֲבַת נָשִׁים. כז אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים, וַיֹּאבְדוּ כְּלֵי מִלְחָמָה.

<u>תגובת דוד על מות בנו (מבת שבע) - שמואל ב', י"ב:</u>

יג וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-נָתָן, חָטָאתִי לַיהוָה; {ס} וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל-דָּוִד, גַּם-יְהוָה הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ--לֹא תָמוּת. **יד** אֶפֶס, כִּי-נַאֵץ נִאַצְתָּ אֶת-אֹיְבֵי יְהוָה, בַּדָּבָר, הַזֶּה; גַּם, הַבֵּן הַיִלּוֹד לְךָ--מוֹת יָמוּת. **טו** וַיֵּלֶךְ נָתָן, אֶל-בֵּיתוֹ; וַיִּגֹּף יְהוָה, אֶת-הַיֶּלֶד אֲשֶׁר יָלְדָה אֵשֶׁת-אוּרִיָּה לְדָוִד--וַיֵּאָנַשׁ. **טז** וַיְבַקֵּשׁ דָּוִד אֶת-הָאֱלֹהִים, בְּעַד הַנָּעַר; וַיָּצָם דָּוִד צוֹם, וּבָא וְלָן וְשָׁכַב אָרְצָה. **יז** וַיָּקֻמוּ זִקְנֵי בֵיתוֹ, עָלָיו, לַהֲקִימוֹ, מִן-הָאָרֶץ; וְלֹא אָבָה, וְלֹא-בָרָא אִתָּם לָחֶם. **יח** וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיָּמָת הַיָּלֶד; וַיִּרְאוּ עַבְדֵי דָוִד לְהַגִּיד לוֹ כִּי-מֵת הַיָּלֶד, כִּי אָמְרוּ הִנֵּה בְהְיוֹת הַיֶּלֶד חַי דִּבַּרְנוּ אֵלָיו וְלֹא-שָׁמַע בְּקוֹלֵנוּ, וְאֵיךְ נֹאמַר אֵלָיו מֵת הַיֶּלֶד, וְעָשָׂה רָעָה. **יט** וַיַּרְא דָּוִד, כִּי עֲבָדָיו מִתְלַחֲשִׁים, וַיָּבֶן דָּוִד, כִּי מֵת הַיָּלֶד; וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-עֲבָדָיו הֲמֵת הַיֶּלֶד, וַיֹּאמְרוּ מֵת. **כ** וַיָּקָם דָּוִד מֵהָאָרֶץ וַיִּרְחַץ וַיָּסָךְ, וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָו, וַיָּבֹא בֵית-יְהוָה, וַיִּשְׁתָּחוּ; וַיָּבֹא, אֶל-בֵּיתוֹ, וַיִּשְׁאַל, וַיָּשִׂימוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל. **כא** וַיֹּאמְרוּ עֲבָדָיו אֵלָיו, מָה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָה; בַּעֲבוּר הַיֶּלֶד חַי, צַמְתָּ וַתֵּבְךְּ, וְכַאֲשֶׁר מֵת הַיֶּלֶד, קַמְתָּ וַתֹּאכַל לָחֶם. **כב** וַיֹּאמֶר--בְּעוֹד הַיֶּלֶד חַי, צַמְתִּי וָאֶבְכֶּה: כִּי אָמַרְתִּי מִי יוֹדֵעַ, יחנני (וְחַנַּנִי) יְהוָה וְחַי הַיָּלֶד. **כג** וְעַתָּה מֵת, לָמָּה זֶּה אֲנִי צָם--הַאוּכַל לַהֲשִׁיבוֹ, עוֹד: אֲנִי הֹלֵךְ אֵלָיו, וְהוּא לֹא-יָשׁוּב אֵלָי. **כד** וַיְנַחֵם דָּוִד, אֶת בַּת-שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ, וַיָּבֹא אֵלֶיהָ, וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ; וַתֵּלֶד בֵּן, ויקרא (וַתִּקְרָא) אֶת-שְׁמוֹ שְׁלֹמֹה, וַיהוָה, אָהֵב‌וֹ. **כה** וַיִּשְׁלַח, בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא, וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ, יְדִידְיָהּ--בַּעֲבוּר, יְהוָה.